

52. A.S. Puşkin'in "Yüzbaşının Kızı" adlı eserinde yer alan eski kelimeler: Arkaik ve tarihî kelimeler örneğinde

Selin TEKELİ¹

APA: Tekeli, S. (2022). A.S. Puşkin'in "Yüzbaşının Kızı" adlı eserinde yer alan eski kelimeler: Arkaik ve tarihî kelimeler örneğinde. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 808-831. DOI: 10.29000/rumelide.1106147.

Öz

Evrensel bir olgu olan dil sürekli gelişir ve değişir. Bu gelişme ve değişme sürecinde söz varlığında yer alan bazı kelimeler kullanımdan düşerken, bazıları da yerini başka kelimelere bırakarak varlığını devam ettirir. Söz varlığında bu değişimler sonucunda ortaya çıkan kelimeler arkaik (arkaizm) ve tarihî (istorizm) kelimeler olarak nitelendirilir. Rus edebiyatının kurucularından sayılan Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in (1799-1837) tarihî roman türünde ele aldığı "Yüzbaşının Kızı" (Kapitanskaya Doçka, 1836) adlı eser, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Özellikle geçmiş dönemlerde oluşturulan bu tür eserler, edebi özelliklerinin yanı sıra dil özellikleri açısından da araştırmacılar için zengin başvuru kaynakları arasında yer almaktadır. Tarihî yönüyle Pugaçev ayaklanmasının aydınlatılmasına ışık tutan bu eserde, eski kelimelerin yaygın olarak kullanılması eserin en dikkat çekici tarafıdır. Söz konusu eserden hareketle yapılan bu çalışmada, Rusçanın söz varlığında yer alan arkaik ve tarihî kelimelerin tespitinin yapılması amaçlanmış ve bu kelimelerin tarihsel süreç içerisindeki durumları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmamıza konu olan eserden 167 tane eski kelime incelenmiş, bunların 111 tanesi arkaik kelime olarak kabul edilirken, 56 tanesi tarihî kelime olarak değerlendirilmiştir. Tarama modelinde betimsel bir araştırma yaptığımız çalışmada metin analizi kullanılmış ve tespit edilen kelimeler eş değerlik açısından incelenirken, alfabetik sıraya göre verilmiştir. Kelimelerin anlamları sözlükler ve diğer kaynaklar yardımıyla açıklanmış, daha sonra kelimelerin eserdeki cümle içerisindeki kullanımları gösterilmiştir. Yazarın, eserde eski kelimeleri kullanması, o dönemin toplum hayatı, kültürel birikimleri, dini yaşayışları, dili, gelenek ve göreneklere hakkında bilgilenmek adına da önemli bilgiler sunmaktadır. Özellikle, çalışmada eski kelimelerin tespit edilmesinin, Rusçanın geniş söz varlığının ortaya konulmasını sağlayacağı gibi bu alanda yapılacak diğer çalışmalara da yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Puşkin, Yüzbaşının Kızı, pasif söz varlığı, eski kelimeler, arkaik ve tarihî kelimeler

Obsolete words in A.S. Pushkin's "The Captain's Daughter": The case of archaic and historical words

Abstract

Language, which is a universal phenomenon, constantly develops and changes. In this process of development and change, while the use of some words in the vocabulary disappears, some of them continue their existence by leaving their place to other words. The words that emerge because of these changes in the vocabulary are described as archaic (archaism) and historical (historicism) words. Moving on this, the historical novel, "The Captain's Daughter" (Kapitanskaya Doçka, 1836) by

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü (Karaman, Türkiye), selinozturk@kmu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4081-9155 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 17.03.2022-kabul tarihi: 20.04.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1106147]

Aleksandr Sergeyevich Pushkin (1799-1837), who is one of the founders of Russian literature, was chosen for analysis. Such works, especially those penned in the past, are among the rich reference sources for researchers in terms of language features as well as their literary features. In this work, which sheds light on Pugachev's Rebellion historically, the widespread use of archaic words is the most striking aspect of this work. The aim of this article is to detect the archaic words in the above mentioned work and to reveal the position of these words in the historical process. In this case study, 167 old words were examined and 111 of them were accepted as archaic, while 56 of them were evaluated as historical words. Furthermore, in this article, descriptive research was conducted in the scanning model, text analysis was made, and the detected words were analyzed in terms of equivalence, and they were given in alphabetical order. Firstly, the meanings of the words were explained through dictionaries and other sources, and then the use of the words in the sentences in the work was shown. The author's use of obsolete words in his work also provides important information about the social life, cultural accumulation, religious life, language, customs and traditions of that period. Especially, it is thought that identifying the archaic words in this study will not only reveal the wide vocabulary of Russian but also will be useful for other studies in this field.

Keywords: Pushkin, The Captain's Daughter, passive vocabulary, obsolete words, archaic and historical words

Giriş

Rus edebiyatının temelini oluşturan yazarlardan biri olarak kabul edilen Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, gerçekçilik akımının da önde gelen yazarları arasında yer alır. Yaşadığı dönemde çeşitli zorluklara maruz kalan Puşkin'in yazıları birçok yazar tarafından eleştirilir. Eserlerinde genel olarak Rusya'da gelişen kötü olayları mesaj vererek anlatırken, insanlara sürekli iyi ve güzel şeyleri de öğretmeyi amaçlar. Daha çok şair kimliği ile tanınan Puşkin, İngiliz şairlerinden Lord Byron ve Shakespeare'den oldukça etkilenir. Daha sonraları yenilikçi yönü sayesinde oyunları, düz yazıları, masalları ve romanları ile de ön plana çıkmaya başlar. En önemli eserlerinin başında "Ruslan ve Ludmila (poem, 1817-1820)", "Yevgeni Onegin (şiirsel roman, 1823-1832)", Boris Godunov (oyun, 1825)", "Biyelkin Hikâyeleri (düz yazı, 1830)", "Cimri Şövalye (oyun, 1830)", "Dubrovski (roman, 1833)", "Maça Kızı (düz yazı, 1834)", "Pugaçev Tarihi (düz yazı, 1834)", "Erzurum Yolculuğu (Erzurum'a Yolculuk) (düz yazı, 1835)" ve "Yüzbaşının Kızı (tarihi roman, 1836)" gelir.

Puşkin'in 1833-1836 yılları arasında yazdığı "Yüzbaşının Kızı", Rus edebiyatının tarihî romanlarından. O dönemdeki önemli tarihî olayları realist unsurlarla anlatan bu eser, Yemelyan Pugaçev Ayaklanması esnasında Rus bir subayla (Pyotr Grinyov), Yüzbaşı Mironov'un kızının (Maşa) arasında geçen duygusal ilişkiyi konu alır. Pyotr, emekli asker olan babasının isteği üzerine 17 yaşındayken askerlik için Orenburg'a gider. Orada Yüzbaşının kızı Maşa'ya âşık olur. Yaşanan bu aşkın altında toplumsal bir sorun olan isyan anlatılır. Çünkü o dönemde Pugaçev isyanı çıkar ve Kazakların da desteğiyle ayaklanma büyür. Romanda Şvabrin adlı kahramanın kişiliği ve aşkla karışık kendi isyanını nasıl yaşadığı detaylıca anlatılır. Aslında eserde üzerinde durulan tema yönetim ve isyandır. Bunların dışında Maşa'nın içinde bulunduğu güç durum ve vermek zorunda olduğu zor karar başarıyla aktarılır. Eserde, yazılan tarihî gerçekler ve önemli olaylar hakkında bilgi sahibi olmak, o dönemin Rusya'sını anlayabilmek, Rus halkının ruhunu ve yaşamlarını daha yakından görmek mümkündür.

Tarihî bir metnin incelenmesinde metnin önemi kadar onun içinde yer alan dil malzemesinin de incelenip ortaya çıkarılması büyük önem arz eder. Özellikle, bir dilin pasif söz varlığında bulunan ve ait

olduğu dilin tarihî köklerinin belirlenmesinde önemli bir göreve sahip olan eski kelimeler, toplumların en önemli kültürel miraslarını oluştururlar. Tarihî süreç içerisinde uğradığı değişiklikler ile ilgili önemli ipuçları veren bu kelimeler, ait oldukları dönemin sosyal, siyasi hayatı, gelenek- görenekleri, dini inançları, kültürel özellikleri ile ilgili de bilgi sahibi olunmasını sağlar.

Rus dili, günlük konuşma dili ve edebi eserlerde kullanılan eski kelimeler açısından oldukça geniş bir söz varlığına sahiptir. Özellikle geçmiş dönemlerde oluşturulan eserlerde, eski kelimelerin yaygın olarak kullanılması dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmada, öncelikli olarak arkaizm ve istorizm terimlerinin tanımları ve kapsamı açıklanmış, daha sonra Puşkin'in "Yüzbaşının Kızı" adlı eserinin söz varlığında görülen arkaik ve tarihî kelimeler inceleme konusu olarak ele alınmıştır. Özellikle edebi ürünlerde yer alan bu tür arkaik unsurlar daha belirgin olduğu için çalışmamızda sözlüklerde eski kelime olarak belirtilen kelimeler çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak sözlüklerde ve çoğu kaynaktan kelimelerin çoğunun sadece eski kelime olarak belirtilip, arkaik ve tarihî olarak ayrımları yapılmaması da, bu çalışmada kelimeler iki gruba ayrılarak incelenmeye çalışılmıştır. İnceleme kısmında öncelikle tespit edilen arkaik ve tarihî kelimeler, cümlede geçtikleri anlamları ile alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Kelimenin altındaki satırda ise eserde kelimenin geçtiği cümleler, sayfa numaraları ile birlikte belirtilmiştir.

Arkaizm ve istorizmin tanımı ve özellikleri

Yaşayan bir varlık olarak dilin hareket alanı sınırsızdır, bu bakımdan dil sistem olarak sürekli hareket ve gelişme halindedir. Tarihî ve coğrafi faktörler, ekonomi, politika, sanayi, bilim, kültür, sanat, toplum, teknoloji ve başka birçok alanda görülen gelişmelere bağlı olarak dil, kendini yenilemeye ve çevreye uyum sağlamaya mecburdur. Hayat şartları değiştikçe ve geliştikçe devam eden bu döngü sonucunda dilin en hareketli alanı olan söz varlığı da değişir. Güngör, söz varlığının ihtiyaçlara, zamana ve şartlara bağlı olarak en çok değişim gösteren unsurlar olduğunu belirtirken, bu unsurlardan bazılarının tarihî süreçte ses, şekil veya anlam açısından değişerek varlığını sürdürdüğünü, bazılarının da karşıladığı varlığın, nesnenin kullanımdan düşmesiyle çevrim alanından tamamen çıkararak kullanılmaz hale geldiklerini belirtir (Güngör, 2020, s.124). İşte iki yönlü tarihsel bir süreç geçiren bu tür kelimeleri karşılamak için arkaizm "arkaik" ve istorizm "tarihî" terimleri kullanılmaktadır.

Yaşadığı değişimlerin yanı sıra dilde, geçmiş dönemdeki sahip oldukları özelliklerin bazılarının korunduğu öğeler bulunmaktadır. İşte, günümüzde artık kullanılmayan veya eski biçimi ile kullanılan bu öğelere birçok araştırmacı tarafından arkaizm, eskicil öge, eski biçim, eskimiş söz, arkaik kelime ya da eski kelime gibi çeşitli adlar verilmektedir. Arkaik terimi ile ilgili Türkiye'de yapılan bazı çalışmalarda şu tanımlar yer almaktadır:

Türk Dil Kurumunun yayımladığı Türkçe Sözlük, eskicil kelimesi yerine arkaik kelimesini kullanır. Fransızca kökenli olan arkaik (archaïque) kelimesinin tanımı, Türkçe Sözlük'te "Konuşulan ve yazılan dilde, kullanımdan düşmüş olan (eski söz veya deyim)" (TS, 2011, s. 153) şeklinde yer alırken, arkaizm (Alm. Archaismus, Fr. Archaïsme, İng. Archaism, Rus. архаизм) ise "Kullanıldığı çağdan daha eski bir çağa ait biçimin, yapının özelliği" (TS, 2011, s. 153) olarak tanımlanır.

Dilbilim Sözlüğünde, eskicil biçim maddesi altında "Dilin geçmiş evrelerinde kullanılmış olup artık kullanılmayan sözcük ya da dilbilgisi özelliği" olarak açıklanır (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2013, s. 120).

Berke Vardar, "eskil biçim", "eskilik" maddeleri başlığı altında "Kullanımdan düşmüş, dilsel çevrimden çıkmış bulunan sözlüksel birim, söz dizimsel olgu, vb." (2002, s. 93) açıklamasını yapar.

Zeynep Korkmaz, konuyla ilgili olarak arkaik terimi yerine eskicilik, eskilik ve eski kelime gibi terimleri kullanırken her bir terime ayrı ayrı açıklık getirir: Arkaik kelimesinin karşılığı olarak eskilik kelimesi için "Eskiden kalma; yazı ve konuşma dilinde artık kullanılıştan düşmüş olan, dilin daha eski veya tarihî devirlerine ait kelime, deyim ve şekiller" (2010, s. 85) ve eskicilik madde başı altında terim için "Eskiye bağlılık, artık kullanımdan düşmüş olan eski kelimeleri veya kelimelerin eski biçimlerini kullanma; kalıntı kelimeleri kullanma" (2010, s. 84) tanımlarını verir. Yine Korkmaz, eski kelime (archaic word) başlığı altında "Bugün artık kullanılıştan düşmüş bulunan veya eski biçimi ile kullanılan kelime; arkaik kelime; kalıntı kelime" (2010, s. 85) olarak açıklama yapar.

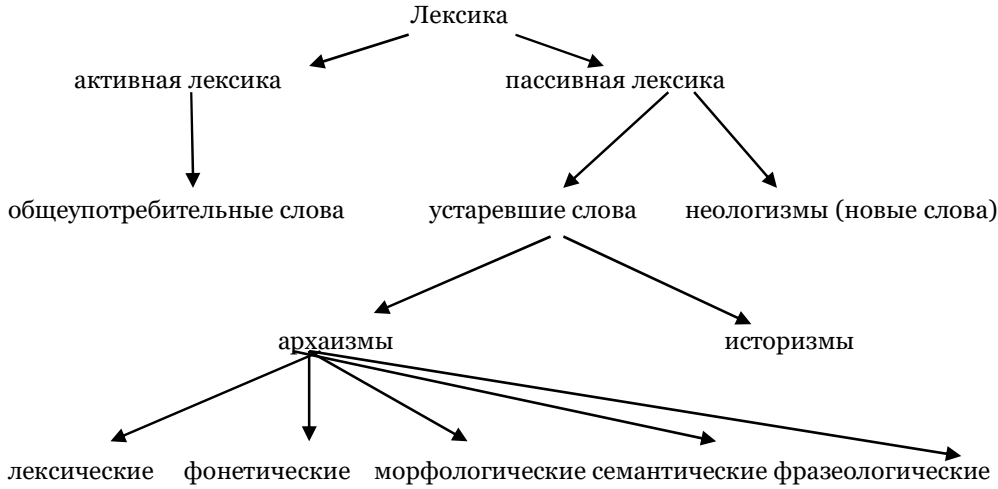
Günay Karaağaç, eski söz terimini kullanarak "Eski devirlere ait sözdür. Bugün artık kullanılıştan düşmüş bulunan veya eski biçimi ile kullanılan söz, arkaik söz veya kalıntı sözdür" (2013, s.372) tanımını yapar. Karaağaç, bu konuyu eskicilik (archaism) ve yenicilik (neologism) açılarından değerlendirerek bazen yenicilik sözüyle eskiciliğin de (archaism) kastedildiğini belirtir (2013, s. 372).

Gürer Gülsevin, arkaik (eskicil) özellik hususunda, arkaik unsurdan bahsedilebilmesi için karşılaştırma yapılması gerektiğini dile getirmekte ve bu karşılaştırmanın ya *eşzamanlı* olarak (o dönemdeki bir başka diyalekt ile) ya da *artzamanlı* olarak (söz konusu diyalektin eski dönemi ile karşılaştırma neticesinde) yapılabileceğini ifade eder (2015, s. 3). Yine Gülsevin, tek bir dil (veya lehçe ya da ağız) söz konusu olduğunda da o diyalektin *artzamanlı* olarak kendisinin eski şekliyle karşılaştırılmasıyla arkaizmlerin olabileceğini öne sürer (2015, s. 4).

Yusuf Çotuksöken, arkaizm terimi yerine kullandığı eski sözcük için "Dil içi ve dil dışı etmenler nedeniyle dilin çevriminden tümden çıkan (ölü sözcük), hemen hemen hiç kullanılmayan (eskimiş sözcük) ya da sınırlı olarak belirli çevrelerde kullanılan sözcüklere (eskimisi sözcük) verilen genel ad" tanımını verir (2012, s. 86).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşıldığı gibi arkaizm, arkaik terimi için, kullanımdan çıkmış, unutulmuş kelimeler veya eski biçimi ile kullanılan eski, kalıntı söz gibi tanımlamalar yapılmaktadır. Türkiye'de arkaizm ve arkaik kelimeler ile ilgili birçok çalışma bulunsa da istorizm "tarihî" terimi ve "tarihî kelimeler" ile ilgili pek fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Rusça kaynaklarda ise Türkçeden farklı olarak bu iki terimin ayrı ayrı ele alındığı ve birbirinden farklı özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızda eski kelimeler başlığı altında "arkaik" (eskicil/arkaizm) ve "tarihî" (historik/istorizm) kelimeler olmak üzere iki alt başlık altında terimler açıklanmaya çalışılacaktır.

Rusçada kullanım açısından söz varlığı; aktif ve pasif söz varlığı olarak iki grupta incelenir. Aktif söz varlığında, iletişim için gerekli, günlük hayatta sürekli olarak kullanılan ve anlamları Rusça konuşan herkes tarafından anlaşılan kelimeler yer alırken; pasif söz varlığında daha az kullanılan (modası geçmiş veya yeni olmaları nedeniyle henüz yeterince bilinmeyen) ve dilin sınırlı sayıda anadili konuşanları tarafından anlaşılabilir ve ek açıklamalar gerektiren kelimeler yer almaktadır. Pasif söz varlığı içerisinde eski kelimeler (arkaik/arkaizm ve tarihî/istorizm) ve yeni kelimeler (neolojizm) bulunur (Savko, 2005, s. 128-129; Pustoşilo, 2011, s. 68).

Rusçanın pasif söz varlığında yer alan “eski kelimeler”, (устаревшие слова: sözlüklerde “устар.” olarak kısaltılarak yazılmaktadır.) Rusçanın temel söz varlığını oluşturan unsurların başında gelir. V.V.Vinogradov, N. M. Şanski, L.A. Bulahovski, A.D. Grigoryeva, Z.F. Belyanskaya, L.L. Kasatkin, L.A. Şnayderman, T.S. Nifanova gibi birçok dilbilimcinin eski kelimeler ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır. Rus dilbilimci N.M. Şanski (1922-2005), eski kelimelerin karışık ve çok katmanlı sistemlerinin olduğunu belirtirken bunları; eskime dereceleri, eskime sebepleri, kullanım imkânları ve özellikleri gibi başlıklar altında sınıflandırarak inceler:

- Bir dilin sözcük varlığından tamamen çıkan, kaybolan, günümüzde hiç karşılaşılmayan, hatta türemiş kelimelerin yarısında dahi yer almayan kelimeler: локы-лужа, котора-ссора, рака-могила, гробница vd.;
- Bir dilin sözcük varlığında hemen hemen hiç kullanılmayan ancak türemiş kelimenin kökünde yaşayan kelimeler: скоро-шкура, коло-колесо, коварь-кузнец vd.;
- Bir dilin sözcük varlığında anlamlı dil birliği olarak yer almayıp tamamen kullanımdan düşen fakat deyim birliklerinde kullanılan kelimeler: кур-петух: как кур во щи; зга-дорога: ни зги не видно vd. (1957, s. 96-97).

“Eski kelimeler” başlığı altında yapılan bu çalışmalarda, arkaizm/arkaik kelimeler ve istorizm/tarihî terimleri kullanılırken bu iki başlık altında sınıflandırma yapıldığı görülmektedir. Rusça kaynaklarda arkaizm (архаизмы) terimi için şu açıklamalar yapılmaktadır:

Yunanca archaios (древний-drevniy) sözcüğünden gelen arkaizmler, kullanımdan çıkmış ancak günümüzde hala anlamını koruyan bu kelimelerin eskimiş halidir. Bu kelimelerin eş anlamlıları, yani çağdaş dilin aktif söz varlığında yeni kelimelerle karşılıkları bulunmaktadır. Örneğin “уста (губы), ланиты (щеки), перст (палец), ноша (бремя), чело (лоб) vb. (Panov ve Sabatkoev, 1993, s. 29; Gorskaya, 2009, s. 47).

Vedat Gültek, Rusça-Türkçe Sözlüğünde arkaizm terimi için “Eski sözcük, eski tabir” (2004, s. 26) tanımını yapar.

Dilbilimci ve sözlükbilimci S.İ. Ojegov ve N. Yu. Şvedova, "Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü'nde" (Tolkoviy slovar' russkogo yazıka/TSRY) "arkaizm" madde başında "Eski kelime, tabir ve gramer formu" (2003, s. 29) ifadesini kullanır.

V. İ. Dal'in "Yaşayan Büyük Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü'nde" (Tolkoviy slovar' jivogo velikoruskogo yazıka), arkaizm için "Eski, eskimiş, köhne tabir" (<https://dal.slovaronline.com>) tanımı yapılmıştır.

Rus araştırmacı L.G. Samotik, "Çağdaş Rus Dilinin Söz Varlığı" (Leksika sovremennogo russkogo yazıka) adlı çalışmasında arkaizme şu şekilde açıklık getirir: "Var olan gerçekleri adlandıran, ancak herhangi bir nedenden dolayı aktif kullanımdan çıkarılan ve eşanlamlı sözcüksel birimlere sahip kelimeler" (2012, s. 31).

Arkaizm terimine lingvokültürel açıdan yaklaşan Rus araştırmacı G.V. Tokarev, arkaik kelimelerin, lingvokültürel toplulukla ilgili kavramları ifade eden, ancak eski bir ifade planına sahip kelimeler olduklarını belirtir (2008, s. 50).

Arkaizmlerin, dil içi faktörlerin etkisiyle kullanımdan çıkan kelimeler olduğunu belirten Rus dilbilimci E. V. Kuznetsova, nesnenin, aslında ortadan kaybolmadığını, sadece adının değiştiğini ifade eder. Bu süreçte bir kelime eş anlam kazanarak varlığını yeni adı ile devam ettirirken, diğer kelime ise arkaikleşerek kademeli olarak kullanımdan çıkar. Bu tür kelimelere оный (этот), виий, ритор (оратор), гость (купец), ланиты (щеки), всуе (напрасно), кунсткамера (музей), кудесник (волшебник), зело (очень), днесь (сегодня), вояж (путешествие) gibi örnekler verilebilir (1989, s. 160).

Yukarıda verilen tanımların birçoğunda yer alan ortak yön, arkaizme konu olan öğelerin geçmişle olan ilişkisidir. Bu açıdan bakıldığında arkaizm terimini kelimenin eskime derecesi ve günümüzde kullanılan eş anlamlısı ile olan ilişkisi bağlamında inceleyen Rus dilbilimciler, arkaizmlerin, tarihî süreç içerisinde işlerliğini kaybettiğini, aktif söz varlığından çıkarak kelime hazinesinden düştüklerini, çağdaş dilde karşılaşılmadıklarını ya da günümüzde de var olan bu nesnelere ve olayların başka kelimelerle ifade edildiklerini belirtirler. Leksik, fonetik, semantik ve morfolojik boyutları olan arkaizmleri 5 alt başlıkta sınıflandırarak incelemek mümkündür:

1) Leksik arkaizmler (лексические архаизмы- leksişeskiye arhaizmi): Sözcüğün kökü tamamen eskimiş, kullanımdan çıkmış ve pasif söz varlığı içerisine girmiştir. Sözcük düzeyinde değişikliğe uğrayan bu tür, anlamını korumakla beraber şekilsel açıdan değişikliğe uğrar. Yerini başka sözcüklere bırakan bu tür arkaizmlere verilebilecek örneklerden bazıları şunlardır: Око- глаз; व्या- шея; лепота- красота; тать- вор; ланиты-щеки; купчина- торговец, купец; куранты- вестник, газета; ладейца- лодка; лайца- ругатель; лата- заплата vb.

2) Fonetik arkaizmler (фонетические архаизмы - fonetişeskiye arhaizmi): Kelime, ses, şekil ve fonetik olarak değişikliğe uğrarken, anlamını koruyarak kavram alanından uzaklaşmamıştır. Günümüzde yazılışları ve söylenişleri açısından geçmişteki şekilden ayırt edilen bu tür kelimelerden bazıları şunlardır: Глад-голод; клаколь – колокол; ироизм- героизм; пашпорт-паспорт; штиль –стиль; гистория-история; младой – молодой vb.

3) Leksik- türemiş arkaizmler (лексико- словообразовательные архаизмы - leksiko-slovoobrazovatelniye arhaizmi): Kelime, aynı kökten gelse de ek düzeyinde (ön ek-son ek) arkaikleşmiştir. Gramer, morfolojik olarak değişikliğe uğradığı için morfolojik arkaizmler olarak da (морфологические архаизмы) tanımlanmaktadırlar: Örneğin; дол- долина; пастырь- пастух;

фантазм- фантазия; безвестных- неизвестных; рыбарь-рыбак, рукомесло-ремесло, всколько- поскольку, убиение- убийство; счастье -счастье; нервический- нервный; резинный-резиновый; соревновать-соревноваться; карандашовый-карандашный; роги- рога; теляты- телята; цыганы-цыгане; колена- колени vb.).

4) Semantik arkaizmler (семантические архаизмы- semantiçeskiye arhaizmi): Anlam bakımından değişikliğe uğramış bu arkaik kelimeler, günümüzde farklı anlamlar edinerek, yerini başka kelimelere bırakmışlardır. Örneğin; живот sözcüğü önceleri жизнь yani yaşam anlamında kullanılmaktayken, şimdi karın anlamına gelmektedir. Bu tür arkaizmlere şu örnekler verilebilir: письмо-роспись; истукан- статуя; пристанище-порт; побить-победить; гость-иностранный купец; немец – иностранец; позор – зрелище vb.

5) Deyimleşmiş arkaizmler (фразеологические архаизмы – frazeologičeskiye arhaizmi): Deyim birlikleri, atasözleri olarak eskimişlerdir: кока с соком (богатство состояние); барашек в бумажке (взятка) (Anikin, 1979, s. 31-32; Gujva, 1978, s. 151; Bondarenko, 1996, s. 63).

Eski kelimelerin diğer grubunu ise "tarihî kelimeler (istorizm/istorik)" oluşturur. Yunanca historia kelimesinden gelen "istorizm" (Rus. историзм, Rusça sözlüklerde "исм." kısaltması ile kullanılmaktadır) yani tarihî kelimeler, olayların, nesnelere ya da herhangi bir kavramın günümüzde artık var olmaması sebebiyle, kullanımdan çıkan ve artık kullanılmayan kelimelerdir (Panov ve Sabatkoev, 1993, s. 29).

Aktif sözlüklerden çıkan eski kelimelerdir, çünkü ifade ettikleri nesnelere ve olaylar toplum hayatından da çıkmıştır (Krisin, 2007, s. 134).

Tarihî kelimeler, belirttikleri nesne ya da olayın kullanım dışı olması, ortadan kalkması nedeniyle dilden düşerek pasif kelime dağarcığına giren kelimelerdir. Arkaikleşmenin nedenleri sosyo-tarihsel bir karaktere sahip olan dil dışı etmenlerdir. Bu tür kelimelere "берды, бойница, боярин, вече, государь, кольчуга, нэпман, продотряд, урядник, чоновец" gibi örnekler verilebilir (Kuznetsova, 1989, s. 160; Pustoşilo, 2011, s. 69).

Çağdaş dilde eş anlamlıları olmayan bu kelimeler, halkın geçmiş dönemdeki yaşamlarıyla bağlantılı olan kavramların yok olması ile aktif söz varlığından çıksalar da, belirli bir tarihî dönemi işaret ederek dilde hala kullanılmaya devam etmektedirler. Özellikle Çarlık Rusya'sı döneminde oluşturulan bu tür kelimeler bu gruba girer: опричник, крепостной, эсер, ликбез («ликвидация безграмотности»), буденовка, кулак, середняк, раскулачивание, НЭП («новая экономическая политика»), шкраб («школьный работник»), Ленст («Ленин, Сталин»), Гласп («гласность печати»), vd. (Пустошило, 2011, s. 69). Bunun dışında eşya adları, yiyecek adları, ulaşım araçları (камзол, взвар, конка); yönetim ve eğitim kurumları (земство, прогимназия, бурса); unvanlarına ya da sınıflarına göre kişilerin adları (городничий, курсистка, политбюро, пристав, унтер, урядник); giyecek adları (армяк, сюртук); uzunluk, ağırlık, ölçü ve para birimleri (алтын, аршин, верста, гривенник, грош, золотник, полушка, сажень, фунт) de sadece o dönemde aktif olarak kullanıldıkları için tarihî kelimeler olarak değerlendirilmektedir (Gorskaya, 2009, s. 47).

Çalışmamız boyunca yapılan tanımlamalar ve açıklamalar neticesinde özetleyecek olursak arkaik kelimelerin bazılarının günümüzde kullanılmayan (dilın çevriminden çıkan), bazılarının da günümüzde de var olan nesne ve olayların adının başka yeni kelimelerle değiştirilen kelimeler olduklarını, yeni

kavramları adlandırarak, anlamlarını değiştirerek ya da değişik gramer yapılarına girerek varlıklarını devam ettirdiklerini; tarihî kelimelerin ise belirli bir dönemi işaret eden ve o dönemin sosyal, siyasal ve toplumsal durumlarını yansıtan kelimeler olduklarını söylemek mümkündür.

İnceleme

Bir dilin söz varlığında bulunan eski kelimelerin incelenip araştırılması, bu tür kelimelerin tarihî süreç içinde geçirdikleri değişimlerle ilgili önemli ipuçları vermektedir. Özellikle bir edebi metin içinde yer alan arkaik unsurlar, ait olduğu dönemin söz varlığını gün yüzüne çıkardığı için önemli bir birikime sahiptir. Günümüzde arkaik ve tarihî olarak nitelendirebileceğimiz dilin canlı bir parçası olan bu tür kelimeler Puşkin'in birçok eserinde yer alır. Bu çerçevede kapsamında ele alınan Puşkin'in "Yüzbaşının Kızı" adlı eseri; o dönemdeki Rusçanın dil zenginliğini yansıtmaya ve eski kelimelerin bir kısmını içermesi açısından incelenmeye değer eserlerden biridir. Bu çalışmada söz konusu eserde tespit edilen ve anlam değişikliğine uğrayan arkaik kelimeler ve tarihî kelimeler üzerinde durulmuştur. Eserden 167 tane eski kelime incelenmiş, bunların 111 tanesi arkaik kelime olarak kabul edilirken, 56 tanesi tarihî kelime olarak değerlendirilmiştir. Yöntem olarak ilk önce tarafımızca arkaik kelime ve tarihî kelime olarak düşünülen eski kelimeler tespit edilmiş, sonrasında tespit ettiğimiz bu kelimelerin geçtiği cümleler çeşitli sözlükler yardımıyla anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu kelimelerin yer aldığı cümleler, hemen sözcüğün altında sayfa numaraları ile birlikte verilmiştir. Tespit edilen kelimeler herhangi bir sıralama ve gruplandırma yapılmadan alfabetik sıraya göre verilmiş ve anlamları Rusça- Türkçe sözlük (VG: Vedat Gültek sözlüğü), Rus dilinin konuşma sözlüğü (TSRY: Tolkoviy slovar russkogo yazıka), Eski kelimeler sözlüğü (US: Ustarevşiy slovar'), arkaizm ve eş anlamlılar sözlükleri gibi sözlükler aracılığıyla açıklanmıştır. Tarama, tespit ve anlamlandırma yaptığımız bu çalışmada eski kelimelerin geçtiği cümle örnekleri, eserin Rusça aslı olan "Капитанская дочка" (KD: Kapitanskaya doçka(1997)'dan alıntılanmış ve cümleler söz konusu eserdeki sayfa numaraları ile kullanılmıştır. Tespit edilen arkaik ve tarihî kelimeler ve eserde geçtikleri cümleler şunlardır:

Arkaik kelimeler

анбар (амбар): ambar (US)

"... дай мне ключ от анбара..." (KD: 140)

бастион (оплот/крепость): (toprak) tabuya, bastiyon, kale burcu (VG: 39)

"... увидеть грозные бастионы..." (KD: 111)

басурман (иноверец, иноземец): imansız, kâfir, gâvur (VG: 39)

"... в дядьки басурмана..." (KD: 99)

баталья (баталия/бой): savaş (VG: 39)

"...— каково идет баталья?" (KD: 146)

батюшка (отец): baba (VG: 40)

"... батюшка нанял для меня француза,..." (KD: 93)

буде (если): eğer, ise, şayet

“Буде лучше меня найдешь, позабудешь.”(KD: 126)

в нощи (ночью): geceleyin

“... скрыв, в нощи привесть под град.” (KD:165)

ведать (знать): bilmek (VG: 106)

“... бог *ведает* как...(KD: 98)

вертел (прут): şiş (VG: 112)

“... он научил тебя тыкаться железными *вертелами*...” (KD:131)

весть (известие): haber (VG: 115)

“*Весть* о свободе моей обрадовала его несказанно (KD: 159)

вестовщица (сплетник) : dedikoducu

“... первую *вестовщицею* во всем околodge.” (KD: 117)

вечор (вчера вечером): dün akşam, dün akşamleyin (VG: 118)

“... заложил *вечор* у целовальника...” (KD: 106)

возмущение (восстание): isyan, ayaklanma, baş kaldırma (VG: 149)

“...В 1772 году произошло *возмущение* ... (KD: 134)

волновать (подстрекать): kıskırtmak, tahrik etmek (VG: 152)

“... которые меня *волновали*.” (KD: 195)

вопрошатель (спрашивающий, задающий вопрос): sorgucu, sorup sorgulayan

“...— продолжал неутомимый *вопрошатель* ...” (KD: 112)

вышед (выйдя): çıkarken

“*Вышед* на площадь...” (KD: 164)

галун (позумент): şerit, sırma, zih (VG: 228) altın ya da gümüş yaldızlı şerit

“... на нем был красный казацкий кафтан, обшитый *галунами*.” (KD: 149)

гарнизон (войсковые части/ войска): garnizon, köy ya da şehirde olan askeri birlikler

"... отчасти причиною поспешного удаления моего в *гарнизон*." (KD: 110)

гвардия (воинские части): *hassa* (ordusu) (VG: 231)

"Чаятельно, за неприличные *гвардии* офицеру..." (KD: 112)

горница (верхница): *evin üst katında bulunan oda*(US)

"... я лежал на кровати, в незнакомой *горнице*..." (KD: 126)

горячка (лихорадка): *sıtma sayıklaması, ateşli titreme* (VG: 260)

Ночью у Марьи Ивановны открылась сильная *горячка*. (KD: 163)

град (город): *şehir*

"... скрыв, в ноци привесть под *град*." (KD:165)

гребень (гребёнка/расчёска): *tarak* (VG: 267)

"... частый *гребень*, да веник,..." (KD: 116)

дабы (чтобы): *-mak için, -mek için* (VG: 280)

"... *дабы* в том не ошибиться..." (KD: 118)

девица (девушка): *kız, genç kız* (TSRY: 156)

"... себе мужа, нежели *девица*." (KD: 173)

девка (девушка): *kız, genç kız* (TSRY: 156)

"... *рябая девка* и ..." (KD: 94)

дитя (ребёнок): *çocuk, küçük çocuk* (TSRY: 167-168)

"... кажется, *дитя* умыт..." (KD: 93)

дружка (шафер) : *sağdıç*

"... *швабрин дружкою*..." (KD: 187)

дьячиха : *zangosun karısı* (VG: 356)

"... вздумал забрести к *дьячихе*..." (KD: 102)

жеманство (манерность): *naz, silve; uymacık tavırlar* (VG: 370)

"... она безо всякого *жеманства* призналась мне..." (KD: 128)

живот (жизнь) : yaşam, hayat (VG: 373)

"... иван кузмич, в *жизноте* и смерти бог волен:..." (KD: 148)

жиды (евреи): Yahudiler (TSRY: 194)

"... не все же бить *жидов*..." (KD: 98)

жило (жильё): köy (US)

"... *жило* недалеко;..." (KD: 104)

засноба: sevgili, sevilen kız, kadın (TSRY: 205)

"...уж не *засноба* ли..." (KD: 180)

застава: sınır bekçilerinin beklediği yer (US)

"... — *застава*, барин, — отвечал ямщик..." (KD: 212)

зря (зреть) (видеть/видя): görmek, bakmak (TSRY: 233)

"... *зря* меня в сей лютой части,..." (KD: 119)

извет (донос, клевета): iftira (US)

"... ее между гнусными *изветами* злодеев,..." (KD: 201)

исполать (хвала, слава): övme, metih

"*Исполать* тебе,..." (KD: 157)

камрад (товарищ, друг): dost, arkadaş

"... так ли пишут к старому *камрад*?..." (KD: 109)

келья (палата/ комната): تنها, sessiz oda (US)

"... где ж была хозяйка этой смиренной, девической *кельи*?" (KD: 152)

коли (если): eğer, şayet

"Хорошо, *коли* найдется добрый человек; ..." (KD: 116)

лазарет (больница) : hastane (US)

"... хорош у тебя *лазарет*!" (KD: 186)

любопытствовать (интересоваться): ilgilenmek, ilgi göstermek (TSRY: 336)

"...я чрезвычайно *любопытствовал*..." (KD: 161)

маркер (счетчик): markacı, bilardoda oyunculara hizmet eden ve oyun sırasında skoru tutan kişi (US/TSRY: 343)

"... он играл с *маркером*..." (KD: 97)

матушка (мать): ana, anne, valide (VG: 691)

"... согласились в одно время кинуться *матушке* в ноги,..." (KD: 94)

междуусобие (междуусобица /внутренний раздор): iç harp, iç savaş

"Но мир был прерван незапным *междуусобием*." (KD: 118)

ментор (воспитатель, учитель; наставник): akıl hocası, danışman, müşavir (VG: 699); mürşit, öğretmen

"... другого *ментора* я и..." (KD: 94)

мешаться (смущаться/конфузиться): kuşkulanmak, şüphelenmek (TSRY: 355)

"... в него не *мешался* и ..." (KD: 144)

мужик (крестьянин): köylü, tujik (VG: 736)

"Тогда *мужик* вскочил с постели,..." (KD: 105)

мя (меня): beni

"Но глаза, что мя пленили,..." (KD: 119)

наказывать (приказывать): emretmek, emir vermek (VG: 765)

Матушка в слезах *наказывала* мне беречь мое здоровье ... (KD: 97)

наперсники (любимец, друг): sırdaş (VG: 776)

"... я взглянул наискось на *наперсников* самозванца." (KD: 177)

незапным (внезапным): anı, ansız, sürpriz

"Но мир был прерван *незапным* междуусобием." (KD: 118)

нехристь (безбожник): inançsız, dinsiz (kimse) (US/TSRY: 415)

"... я боялась проклятых этих *нехристей!*" (KD: 116)

обиняк (намёк): karalı söz, ima (TSRY: 428)

"... грубых его *обиняков*..." (KD: 122)

оказия (неожиданность): *fırsat* (TSRY: 449)

"... пропустить *оказию*..." (KD: 195)

окаянный (грешник, греховный, проклятый): *lanetli, mel'un, günahkâr, zındık* (VG: 942)

"Вдруг услышал я крик: "Постойте, *окаянные!*" (KD: 150)

оргия (пир/ пиршество): *eğlence, alem* (US/ TSRY: 459)

"... *оргия*, коей я был невольным свидетелем, ... (KD: 80)

ослушник (неслух): *kimseyi dinlemeyen, gönlünce davranan* (VG: 974)

"...не висите здесь вместе с моими *ослушниками*..." (KD:163)

отделиться (обособиться): *ayrılmak, bir başına kalmak* (TSRY: 470)

"... человека *отделился* и..." (KD: 147)

откланяться (проститься): *veda etmek, Allaha ısmarladık demek* (VG: 1001)

"...я *откланялся*..." (KD: 113)

отколе (откуда): *nereden* (VG: 1002)

"... *отколе* бог принес?" (KD: 107)

отпустить (прощать): *affetmek, bağışlamak* (VG: 1015)

"Прощай, мой Иван Кузмич. *Отпусти* мне ..." (KD: 148)

парапет (перила): *korkuluk, istihkâm siperi, barbata* (US/TSRY: 493)

"... мы расстреляем его на *парапете* крепости! (KD: 172)

пашпорт (паспорт): *nüfus kâğıdı* (US)

"... где его *пашпорт*?" (KD: 96)

перевязь (повязка): *sargı*

Кто-то бережно развивал *перевязи*,... (KD: 126)

пиитический (поэтический): *şair, şiir*

"..., — все потрясало меня каким-то *пиитическим* ужасом." (KD: 157)

- повеление (приказание): buyruk, emir (VG: 1126)
- “... по именному *повелению*;...” (KD: 209)
- погибель (гибель): ölüm, mahvolma (VG: 1131)
- “... мне разделить *погибель* всей семьи...” (KD: 214)
- подале (дальше): daha uzak
- “... , не отправить ли вас *подале*,...” (KD: 143)
- пожаловать (посещать): ziyaret etmek, gitmek, gelmek, teşrif buyurmak (VG: 365)
- “Прошу ко мне *пожаловать* на чашку чаю ...” (KD: 166)
- полон (плен): esir, tutsak
- “... четыре армии взято в *полон*.” (KD: 183)
- прегрешение (грех): günah (TSRY: 579)
- “... моих *прегрешениях* и ...” (KD: 150)
- преминуть (упустить/забыть): unutmak (TSRY: 583)
- “... что я не *преминул*...” (KD: 166)
- приготовить (приготовить): hazırlamak (TSRY: 602)
- “...это *приготовило* меня...” (KD: 129)
- прогневаться (разгневаться): öfkelenmek, hiddetlenmek (VG: 1299)
- “... батюшка не *прогневался* на меня...” (KD: 105)
- протекция (патронаж/ покровительство/ защита): himaye, kaуıрма, koruma
- “... он теперь может оказать ей *протекцию*;...” (KD: 173)
- рассеяние (развлечение): eğlence
- “... *рассеяние* вредно молодому человеку.” (KD: 110)
- ратин (ткань): ratin (tüyleri kıvrıkcılandırılmış kumaş) (VG: 1433)
- “... шуба лисья, крытая алым *ратином*, 40 рублей.” (KD:162)
- рачитель (заботник, попечитель): biri ya da bir şeyle ilgilenen kişi, sorumlu (TSRY: 670)

"... и дел моих *рачитель*..." (KD:100)

ребячество (детство): *çocukluk* (TSRY: 671)

"... которую в *ребячестве*..." (KD: 183)

реестр (регистр/опись): *liste, yazılı liste* (TSRY: 673)

"...дядька мой держал в руках свой *реестр*..." (KD:163)

сатисфакция (дуэль/ поединок): *düello* (US)

".. вы мне дадите *сатисфакцию*..." (KD: 120)

светлица (горница/ светёлка): *temiz, aydınlık oda*

"... она в *светлице* лежит..." (KD: 185)

свинопас (пастух): *domuz çobanı* (VG: 1498)

"Я и старый пес, и *свинопас*, да я,..." (KD: 131)

свычай (обычай): *alışkanlıklar*

"... знавшая наизусть все его *свычай* и обычай..." (KD:95)

сия (эта): *bu*

"... *сия* обширная и богатая губерния обитаема..." (KD: 134)

сикурс (помощь): *(askeri) yardım, destek* (US)

"... или дождемся *сикурса*;..." (KD:143)

служивый (военный): *asker* (VG: 1555)

"... необходимо для нашего брата *служивого*." (KD: 98)

смертоубийство (убийство): *(adam) öldürme, cinayet* (TSRY: 735)

"... за *смертоубийство*..." (KD: 113)

смотритель (надзор): *gardiyan* (TSRY: 736)

"... жена *смотрителя* тотчас с нею разговорилась..." (KD: 205)

сокрушение (печаль): *pişmanlık, hüüzün, keder* (TSRY: 745)

"... повторял с *сокрушением*..." (KD: 114)

ставец (поставец): raf, tabak, kap kacak dolabı (US)

"... хозяин вынул из *ставца* штоф..." (KD: 107)

стихотворец (поэт): şair (VG: 1632)

"... мог оценить произведения *стихотворца*." (KD: 118)

сударь (государь/господин): efendim, efendiciğim (seslenme anlamında) (VG: 1650)

"... что это, *сударь*, с..." (KD: 99)

суженая (нареченная/невеста): sözlü, nişanlı (US/VG: 1652)

"... коли найдешь себе *суженую*,..." (KD: 132)

супостат (враг): düşman, muhalif (VG: 1654)

"... сидел в оренбурге с твоими *супостатами*?" (KD: 178)

увещевать (увещать/уговаривать/убеждать): inandırmak, ikna etmek (TSRY: 822)

... а командиров *увещевал* не супротивляться ... (KD: 140)

укора (укор): serzeniş, sitem, kınama (TSRY: 830)

"... не *укора*; кон и о..." (KD: 133)

успеть (успевать/ добиться успеха): elde etmek, başarı kazanmak, başarıya ulaşmak (TSRY: 840)

"...злодеи не *успели* бы..." (KD: 143)

фамилия (род/семья): soy, aile, familya (VG: 1818)

"... алексей иваныч конечно человек умный, и хорошей *фамилии*..." (KD: 125)

фортеция (крепость): kale

"... мы в *фортеции* живем..." (KD: 111)

фуфайка (телогрейка, душегрейка, ватник): kazak, süveter (VG: 1838)

"Матушка молча вязала шерстяную *фуфайку*..." (KD: 204)

хлопчатая бумага (хлопок/ изделие из хлопка): pamuk (VG: 1848)

"... другое тафтяное на *хлопчатой бумаге*..." (KD: 162)

ходатай (посредник, примиритель): arabulucu, barıştıncı, ricacı (TSRY: 865)

"... ты будешь за нас *ходатаем*,..." (KD: 195)

целовальник (кабатчик): meyhaneci, birahaneci, birahane sahibi (VG: 1866)

"... заложил вечер у *целовальника*..." (KD: 106)

цирюльник (парикмахер): berber (VG: 1873)

"... меня лечил полковой *цирюльник*..." (KD: 128)

часть (участь, судьба): kader, yazgi

"... зря меня в сей лютой *части*,..." (KD: 119)

чаятельно (вероятно): belki, galiba

"*Чаятельно*, за неприличные гвардии офицеру..." (KD: 112)

шаматон (гуляка, бездельник): zürpe

"... да будет солдат, а не *шаматон*." (KD: 96)

штоф (бутылка): şişe (US)

"... хозяин вынул из ставца *штоф*..." (KD:107)

Tarihî kelimeler

алтын: (eski zamanda) 3 kapik değerinde bir para (VG: 13), üç kuruş

"... да *алтын* денег (прости бог!)" (KD: 116)

армяк: (köylülerin giydiği bir çeşit) kaftan (VG: 24)

"... плечо по серому *армяку*." (KD: 177)

вахмистр: başçavuş, süvari başçavuşu (VG: 102)

"... *вахмистр* оставил меня при карауле..." (KD: 192)

верста: verst (1,06 km.lik Rus uzunluk ölçüsü) (VG: 112)

"В тридцати *верстах* от ..." (KD: 209)

временщик: gözde

"... меня принимали как придворного *временщика*." (KD:192)

грош: 2 kapik değerinde olan eski para (US), kuruş

"... предложил мне играть в деньги, по одному *грошу*... (KD: 98)

гусарский: muhafız birliği, muhafız (hassa) alayı (VG: 278)

"... он ротмистр *гусарского* полку... (KD: 98)

дорожный: yolcu

"— Дорога-то здесь; я стою на твердой полосе, — отвечал *дорожный*,... (KD: 104)

драгун : ağır süvari, dragon (süvarisi) (VG: 344)

"... увидя *драгуна* или гарнизонного солдата." (KD: 139)

душегрейка: hırka, kazak, süveter

"... в её *душегрейку*..." (KD: 151)

дядька: lala, mubassır (soylu ailede çocuğun eğitimini üstlenen kişi) (TSRY: 185)

"... и нужно было нанимать в *дядьки* басурмана..." (KD: 99)

камер-лакей: (Çar sarayında) saray uşağı, uşak, köle (US)

"... *камер-лакей* вошел с объявлением,..." (KD: 208)

камзол: kolsuz erkek ceketi (VG: 534), kaftan

"... мы сняли мундиры, остались в одних *камзолах*... (KD: 123)

капрал: onbaşı (VG: 538)

"... мне явился *капрал* с донесением,..." (KD: 145)

картечь: top mermisi, gülle

"*Картечь*хватила в самую средину толпы." (KD: 148)

кафтан: kaftan (VG: 547)

"... ехал человек в красном *кафтани*,... (KD: 147)

кибитка: kibitka (Rusların kullandıkları üstü örtülü bir araba) (VG: 552), araba

"Он проводил меня до *кибитки*..." (KD: 109)

кивот: ikona mahfazası (ikonaların koyulduğu camlı dolap veya raf) (US)

"... лампадка теплилась еще перед опустелым *кивотом*." (KD: 152)

кистень: matrak (ucu yuvarlak kalın sopa görüntüsünde eski bir silah türü) (US/TSRY: 274), topuz

"... сидя за печью; *кистеном* и *обухом*,..." (KD: 179)

колодка: pranga (US/TSRY: 284)

"... (он был в *колодке*)..." (KD: 141)

колодник: (prangalı) mahkûm, tutuklu (US/TSRY: 284)

"... приближаясь к оренбургу, увидели мы толпу *колодников*..." (KD: 165)

колчан: sadak, okluk, ok kılıfı (VG: 574)

"... распознать по их рысьим шапкам и по *колчанам*." (KD: 146)

кушак: kuşak (US)

"... и связали *кушаками*,..." (KD:149)

лазугчик: istihbaratçı, casus (US/TSRY: 318)

"... подсланы были к ним *лазутчики*." (KD: 139)

лафет: kundak, top tezgâhı (US/TSRY: 320)

"... поставлены были на походные *лафеты*." (KD: 160)

лучина: eskiden köy evlerinde aydınlatma için kullanılan ince, uzun çubuk, meşale

... *лучина* освещала ее. (KD: 106)

недоросль: ana kuzusu

"... я жил *недорослем*..." (KD: 95)

обер-секретарь: başyazman, baş sekreter (US)

"... где мой *обер-секретарь*?" (KD: 161)

повивальная бабушка: ebe (VG: 1128)

"... не послать ли к *повивальной бабушке*..." (KD: 208)

погребец: yolculuk için yiyecek, öteberi v.s. koymaya yarayan küçük sandık (VG. 1133), yol sandığı

"... савельич внес за мною *погребец*..." (KD: 106)

полати: peyke; yataklık

"... я взглянул на *полати*..." (KD: 106)

полтина: elli kapık (VG: 1183), elli kapık değerinde eski para (US)

"... велел савельичу дать ему *полтину* на водку..." (KD: 108)

поручик: raruçik (Çarlık ordusunda teğmen rütbesinde subay) (VG: 1204)

"...Генерал-*поручик!*..." (KD:95)

постоялый двор: han (VG: 1212)

"... воротился бы на *постоялый двор* ..." (KD: 103)

прапорщик: (Sovyet ordusunda) asteğmen, praporşik

"... начиная с младших по чину. г. *прапорщик!*..." (KD: 167)

премьер-майор: binbaşı

"... вышел в отставку *премьер-майором* в 17.. году." (KD: 93)

рекрут: (1705-1874 yılları arasında Rusya'da) orduya yeni katılan asker, acemi asker (VG: 1444)

"... и находится в симбирске при приеме *рекрут*,..." (KD: 98)

роброн: jüron, elbise (US)

"... не послать ли к повивальной бабушке за ее желтым *роброном*? (KD: 208)

рогатка: sarap (VG: 1454)

"... я увидел *рогатку*..." (KD: 212)

ротмистр: (eski Rusya'da) süvari yüzbaşısı (VG: 1461), yüzbaşı, komutan

"... он *ротмистр* гусарского полку..." (KD: 98)

сайдак: ok, уау (US)

"... вооруженных копьями и *сайдаками*." (KD: 147)

секундант: düello tanığı (VG: 1513), (düelloda)şahit

"... прошу быть моим *секундантом*..." (KD:120)

староста: (devrim öncesi Rusya'da) köy muhtarı (US/ TSRY: 763), muhtar

"... *староста* объявил мне, ..." (KD: 210)

старшина: (toplumun) ileri gelenler(i), seçimle yönetim başına gelen kimse (US/TSRY: 763)

"... казацкие *старшины* окружали его." (KD: 149)

стремянный: seyis (VG: 1643)

"С пятилетнего возраста отдан я был на руки *стремянному* Савельичу,..." (KD: 93)

телогрейка: hırka, kazak, süveter

"...сидела старушка в *телогрейке*..." (KD: 112)

тулуп: gocuk (VG: 1737)

"... — сейчас неси сюда *тулуп*. (KD: 109)

трактир: han, küçük otel (VG: 1716)

"... я остановился в *трактире*." (KD: 97)

умет: han (US)

"... постоялый двор, или, по тамошнему, *умет*, находился в стороне..." (KD: 107)

урядник: uyardnik, çavuş (eski Rusya'da Kazak ordusunda erbaş rütbesi) (VG: 1793)

"... и велела ей позвать *урядника*." (KD: 112)

фельдмаршал: feldmareşal, büyük mareşal (devrim öncesinde Rusya ve bazı ülkelerin ordularındaki en yüksek rütbe) (TSRY:850)

"...я тебя пожалую и в *фельдмаршалы*..." (KD: 159)

холоп : köle, uşak (VG: 1855)

"... верный *холоп* ваш..." (KD:133)

челобитье: dilekçe, yazılı dilekçe (US/TSRY: 879)

"... я не даром подал мошеннику *челобитье*..." (KD:165)

эскадрон: bölük, süvari bölüğü (VG: 1944)

"...— и за ним целый *эскадрон* с саблями наголо." (KD: 218)

ядро: top mermisi, gülle (VG: 1953)

"*Ядро* зажужжало и пролетело над ними,..." (KD: 146)

ямщик: arabacı (VG: 1956)

"... вдруг ямщик стал посматривать..." (KD:102)

Sonuç

Bir dilde ve dilin tarihî süreci içerisinde yer alan değişimlerin izlenmesinde arkaik unsurların tespit edilmesinin önemi büyüktür. Sosyolengüistik özellikler taşıması bakımından arkaik unsurlar, ait olduğu toplumun kültürel zenginliklerini ortaya koymasının yanı sıra toplumun duygu, düşünce dünyasını da yansıtır. Dilde özellikle unutulmuş veya tamamen kullanımdan çıkan kelimelerin araştırılıp incelenmesi ve bu tarz kelimelerin ortaya koyulması dilin zenginliğinin ortaya koyulması ile doğru orantılıdır. Kullanımdan düşmüş, eski biçimi ile kullanılan ya da günümüzde onun yerine başka bir anlam kazanmış eski kelimelerin tespit edilip ortaya çıkarılmasında edebi eserler önemli bir rol üstlenirler. Özellikle geçmiş dönemde yazılan eserler, zaman ilerleyip değiştikçe anlatılmak istenen dönemi tasvir ettikleri için önemli kaynaklar arasında yer alırlar. Bu tür eski kelimelerin eserlerde yer alması kültürel hafızamızda varlıklarının sürdürülmesini sağladığı gibi ait olduğu dilin gerçek söz varlığının tespitini de sağlamaktadır. Rus edebiyatında önemli bir yeri olan ve tarihî yönden olayların aydınlatılmasına ışık tutan "Yüzbaşının Kızı" adlı tarihî roman, ait olduğu dönemdeki Rusçanın söz varlığını yansıtmaya ve eski kelimeler açısından incelenmeye değer eserlerden biridir. Eserde buna yönelik olarak arkaik ve tarihî kelimelerin çokluğu dikkat çekmektedir. Bu çalışmada yazarın ilgili eserinden hareketle tespit edilen arkaik ve tarihî kelimeler neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Bu çalışmada eserin söz varlığı içerisinde yer alan arkaik kelimelerin birçoğunun kültür değişiklikleri ile ilgili olması sebebiyle bugün kullanılmayan ya da yeni kelimelerle değiştirilen kelimeler oldukları tespit edilmiştir. Bazı arkaik kelimeler de ses değişiklikleri ile çağdaş Rusçada yer alan kelimelerdir. Bu kelimeler dilin tarihî süreç içerisinde geçirdiği değişiklikleri göstermesi açısından önem taşımaktadır. Yapılan bu çalışmada, eserde arkaik özellik taşıyan 111 kelime incelenmiştir. Tespit edilen bu arkaizmler leksik, semantik, morfolojik ve fonetik olarak gruplara ayrılabilir: Bazılarında leksik (sözcük düzeyinde) olarak değişikliğe uğrayanlar (буде, вестъ, дабы, зря, коли, наперсник, преминуть, сикурс, сию, стихотворец, супостат, фортеция, целовальник, цирюльник, шаматон vb.); bazısında semantik (anlam düzeyinde) olarak değişime uğrayanlar (живот, часть); bazısında morfolojik olarak (ek düzeyinde) değişime uğrayanlar (вестовщица, мя, свычай); bazısında da fonetik (ses düzeyinde) değişimler (вышед, град, ноци, подалее, полон, пиитический vd.) olduğu tespit edilmiştir. Tanıklanan örneklerde de görüldüğü gibi, arkaik olarak nitelendirilen ve Çağdaş Rus dilinde eş değerliklerini korudukları tespit edilen bu kelimelerin çoğu eş anlamlıları ile birlikte verilmiştir.

Yazarın eserini değerli kılan bir diğer etken ise eserde historik yani tarihî kelimelerin yer almasıdır. Çalışmada eserde geçen 56 tane tarihî kelime incelenmiştir. Daha çok isim türünde olan bu kelimeler konularına göre sınıflandırılarak incelendiğinde ortaya çıkabilecek başlıklardan bazıları şunlardır: 1) unvan ve rütbelerine göre kişiler (обер-секретарь, поручик, ротмистр, урядник vb.); 2) iş ve uğraşlarına göre kişiler (временщик, дорожный, дядька, камер-лакей, повивальная бабушка, староста, холоп, ямщик vb.); 3) savaş söz varlığı (silah, asker adları, askeri yerler) (картечь, кистень, лафет, рекрут, сайдак vb.); 4) bina, yer, oda adları (постоялый двор, трактир, умёт vb.); 5) taşıt, ulaşım araçlarının adları (кибитка vb.); 6) giyecek adları (армяк, душегрейка, камзол, кафтан, кушак, роброн vb.); 7) ölçü ve para birimleri (алтын, верста, грош, полтина vb.); 8) eşya adları (кивот, лучина, полати, погребец vb.) vd.

Bu çalışmada, eski kelimeler açısından önemli bir söz dağarcığına sahip olan Puşkin'in "Yüzbaşının Kızı" adlı eserinde bulunan arkaik ve tarihî kelimelerin tespitine çalışılmış ve bu anlamda Rusçanın söz

varlığına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Çalışmamızın özellikle arkaik kelimelerin tarihî süreç içerisinde geçirdiği değişikliklerin ortaya koyulması ve bu kelimelerin belirlenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Özellikle günümüzde eski kelimeler üzerine yapılan çalışmaların azlığı göz önünde bulundurulduğunda geçmiş döneme ait eserlerin bu anlayışla incelenmesi ve bu çalışmanın dil araştırmacılarına ve konu üzerinde yapılacak olan yeni çalışmalara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kısaltmalar

VG: Vedat Gültek

KD: Kapitanskaya Doçka

US: Ustarevşiy Slovar'

TS: Türkçe Sözlük

TSRY: Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. v. d. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Aleksandrova, Z.E. (1995). *Slovar' sinonimov russkogo yazıka*. Moskva: Russkiy yazık.
- Anikin, A.B. (1979). *Sovremenniy russkiy yazık I*. Moskva: Vıssaya Şkola.
- Bondarenko, V.T. ve Kolodeznev, V.M. (1996). *Russkiy yazık: Leksikologiya, frazeologiya*. Tula.
- Çotuksöken, Y. (2012). *Türkçe dil ve edebiyat terimleri sözlüğü*. İstanbul: Papatya.
- Gorskaya, S.A. (2009). *Leksika, frazeologiya, leksikografiya*. Grodno: GrGU.
- Gujva, F.K. (1978). *Sovremenniy russkiy literaturniy yazık*. Kiev: Vıssaya Şkola.
- Gülsevin, G. (2015). "Arkaik-Periferik kavramı ve bu kavramın tarihî Batı Rumeli Türkçesi ağızlarının tespitindeki önemi". *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)* (32/3), 1-12.
- Gültek, V. (2004). *Rusça- Türkçe sözlük*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Güngör, O. C. (2020). "Türk ninnilerinde yazı dilinde unutulmuş eski kelimeler". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute* (68), 121-151.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Engin.
- İmer, K., Kocaman A. ve Özsoy. A.S. (2013). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Korkmaz, Z. (2010). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Krisin, L. P. (2007). *Sovremenniy russkiy yazık. Leksiçeskaya semantika. Leksikologiya. Frazeologiya. Leksikografiya*. Moskva: Akademiya.
- Kuznetsova, Ye. V. (1989). *Leksikologiya russkogo yazıka*. Moskva: Vıssaya Şkola.
- Ojegov, S.İ. ve Şvedova, N.Yu. (2003). *Tolkoviy slovar' russkogo yazıka*. Moskva: Azbukovnik.
- Panov, M.V. ve Sabatkoiev, R.V. (1993). *Russkiy yazık. Leksika. Fonetika. Morfologiya*. Sankt-Petersburg: Prosveşenie.
- Pustoşilo, E.P. (2011). *Leksikologiya. Frazeologiya. Leksikografiya*. Grodno: GrGU.
- Puşkin, A. S. (1997). *Kapitanskaya doçka*. Sankt- Peterburg: Azbuka.
- Samotik, L.G. (2012). *Leksika sovremennogo russkogo yazıka*. Moskva: Flinta.
- Savko, İ.E. (2005). *Russkiy yazık. Fonetika. Slovoobrazovaniye. Leksikologiya. Frazeologiya. Leksikografiya. Morfologiya. Orfografiya*. Minsk: Harvest.

- şanski, N.M. (1957). *Leksika i frazeologiya sovremennogo russkogo yazıka*. Moskva: Prosveřeniye
- Tokarev, G. V. (2008). *Sovremenniy russkiy literaturniy yazık. Leksikologiya*. Tula: Tgpu im. L. N. Tolstogo.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.

İnternet kaynakları:

<https://dic.academic.ru/>

Slovar' arhaizmov russkogo yazıka, <http://rus-yaz.niv.ru/doc/dictionary/archaisms/index.htm>

Slovar' arhaizmov russkogo yazıka,, <https://archaisms.academic.ru>

Slovar' sinonimov, https://dic.academic.ru/contents.nsf/dic_synonims/

Slovar' ustarevřih slov, <https://azbyka.ru/otechnik/Spravochniki/slovar-ustarevshih-slov>

Slovar' ustarevřih slov, <https://wordsonline.ru/dicts/obsolete.html>

Tolkoviy slovar' jivogo velikorusskogo yazıka, <https://dal.slovaronline.com>

Vikislovar', <https://ru.wiktionary.org>